

Uchwała z dnia 16 grudnia 2005 r., III CZP 116/05

Sędzia SN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela "A.-S.", S.A. w W. przy uczestnictwie dłużników Moniki B. i Mariana B. wobec skargi dłużników na czynności komornika rewiru II przy Sądzie Rejonowym dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 16 grudnia 2005 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 5 września 2005 r.:

"Czy w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 823 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.), w sprawie egzekucyjnej wszczętej przed nowelizacją ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.), dokonaną ustawą z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 236, poz. 2356) – komornikowi przysługuje od dłużnika opłata w wysokości 15% wartości egzekwowanego świadczenia, niezależnie od tego, czy wyegzekwował on jakiegokolwiek kwoty w rzeczywistości?"

podjął uchwałę:

Komornikowi nie przysługuje uprawnienie do pobrania opłaty przewidzianej w art. 49 zdanie pierwsze ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.) w brzmieniu sprzed dnia 13 listopada 2004 r., jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed wejściem w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 236, poz. 2356) i umorzone na podstawie art. 823 k.p.c. bez wyegzekwowania żadnej kwoty.

Uzasadnienie

Wierzyciel wskazywał różne sposoby egzekucji i komornik podejmował różne czynności, ale nie doprowadziły one do ściągnięcia nawet części egzekwowanej należności pieniężnej. Wierzyciel złożył wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego w związku z możliwością dobrowolnej spłaty zadłużenia przez dłużnika. W lipcu 2003 r. komornik zawiesił postępowania egzekucyjne, a w dniu 14 września 2004 r. stwierdził umorzenie tego postępowania *ex lege* (art. 823 k.p.c.) oraz ustalił koszty postępowania, w tym opłatę stosunkową. Według komornika, podstawę domagania się opłaty stosunkowej stanowił art. 49 zdanie drugie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U Nr 133, poz. 882 ze zm. – dalej: "u.k.s.egz."), stosowany analogicznie w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego *ex lege*. Sąd Rejonowy oddalił skargę dłużników na czynności komornika, dzielając stanowisko komornika. W zażaleniu podnosili, że możliwość pobrania opłaty stosunkowej może powstać jedynie w razie wyegzekwowania świadczenia, natomiast opłata stosunkowa należy się w razie umorzenia egzekucji na wniosek wierzyciela, a nie w przypadku umorzenia egzekucji *ex lege*.

Sąd Okręgowy – rozpoznając zażalenie dłużników – powziął wątpliwość co do tego, czy istnieją podstawy do obciążenia dłużnika opłatą stosunkową w razie umorzenia postępowania z mocy prawa (art. 823 k.p.c.) bez wyegzekwowania przez komornika jakichkolwiek kwot od dłużnika. Sąd nie miał wątpliwości, że dla rozstrzygnięcia tego zagadnienia miarodajny jest stan prawny ukształtowany przed zmianą ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, dokonaną ustawą z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U Nr 236, poz. 2356. – dalej: „ustawa z dnia 24 września 2004 r."), w którym obowiązywał przepis art. 49 zdanie drugie, przewidujący możliwość pobierania opłaty stosunkowej również w razie umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela. W praktyce przyjmowano możliwość zastosowania tego przepisu także do umorzenia postępowania egzekucyjnego *ex lege* (art. 823 k.p.c.; *argumentum a simili*), po wejściu w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził jednak niezgodność art. 49 zdanie drugie i trzecie w

związku z art. 45 ust. 2 u.k.s.egz. z Konstytucją (wyrok z dnia 17 maja 2005 r., P 6/04, OTK-A Zb.Urz. 2005, nr 5, poz. 50). (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dla rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego właściwy jest stan prawny obowiązujący w chwili wszczęcia egzekucji (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 września 2004 r.). Jak wynika z dokonanych ustaleń, postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte i umorzone w okresie, w którym art. 45 i 49 u.k.s.egz., mające w omawianym zakresie znaczenie podstawowe, obowiązywały w brzmieniu ukształtowanym od dnia 1 stycznia 2002 r., po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U z 2001 r. Nr 130, poz. 1452), a w odniesieniu do art. 45 – w brzmieniu przyjętym po dniu 10 marca 2003 r. (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2003 r., K 28/02, Dz.U z 2003 r. Nr 41, poz. 361). Rozstrzygnięcia zatem wymaga kwestia, czy komornikowi przysługiwała opłata stosunkowa przewidziana w art. 49 zdanie drugie u.k.s.egz. w brzmieniu sprzed dnia 13 listopada 2004 r., tj. przed datą wejścia w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. Zgodnie z art. 45 ust. 2 u.k.s.egz., za dokonaną egzekucję świadczeń pieniężnych komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 15% wartości wyegzekwowanego świadczenia. Przepis art. 49 określał wysokość całej opłaty stosunkowej – przy uwzględnieniu „wartości egzekwowanego świadczenia” – przy czym opłatę tę komornik pobierał także w razie umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela złożony przed upływem roku od dnia otrzymania wniosku o wszczęcie egzekucji.

Należy zwrócić uwagę, że w stanie prawnym ukształtowanym przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. wyraźnie została wyeksponowana zasada powiązania opłaty stosunkowej – obciążającej dłużnika – z zasadą tzw. efektywnej egzekucji (wyegzekwowanie świadczenia w całości lub w części), a nie z samym faktem jej prowadzenia przez komornika, niezależnie od wyniku. Świadczyć o tym może przede wszystkim kategoryczne brzmienie art. 45 ust. 2 u.k.s.egz. (*verba legis*: „za dokonaną egzekucję świadczeń pieniężnych”; „15% wartości egzekwowanego świadczenia”), a także brzmienie art. 49 zdanie drugie u.k.s.egz. (*verba legis*: „15 % wartości egzekwowanego świadczenia”). Niewyegzekwowanie żądanej kwoty świadczenia pieniężnego objętego egzekucją eliminuje zatem możliwość stosownego obliczania opłaty stosunkowej i obciążania

nią dłużnika. Na omawiany aspekt egzekucji komorniczej zwrócono także uwagę w orzecznictwie Sądu Najwyższego, kształtującego się w okresie po nowelizacji ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji dokonanej po dniu 1 stycznia 2002 r., a więc w stanie prawnym, w którym pojawiło się przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawne.

W uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2005 r., III CZP 42/05 (nie publ.) stwierdzono, że w związku z egzekucją świadczeń pieniężnych komornik pobiera opłatę tylko od dłużnika, przy czym uzależnienie jej wysokości od „wartości wyegzekwowanego roszczenia” uniemożliwia pobranie jej wówczas, gdy roszczenie nie zostało wyegzekwowane (np. w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego). W uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2005 r., III CZP 51/05 (OSNC 2006, nr 7-8, poz. 115) zawarta została myśl, że przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji nie przewidują możliwości pobrania przez komornika od wierzyciela opłaty egzekucyjnej m.in. w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego, niezależnie od przyczyny i podstawy umorzenia. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., III CZP 57/03 ("Prokuratura i Prawo" 2004, nr 4, poz. 34) stwierdzono, że między uregulowaniami zawartymi w art. 45 ust. 2 i art. 49 zdanie pierwsze u.k.s.egz. istnieje wyraźna sprzeczność, ponieważ w art. 45 ust. 2 opłata jest limitowana wysokością „wyegzekwowanego świadczenia”, natomiast w art. 49 upoważniono komornika do pobrania całej opłaty także wtedy, gdy nie wyegzekwował nawet części należności przed umorzeniem egzekucji.

Co więcej, w orzecznictwie Sądu Najwyższego eksponowano trafne stanowisko, że w art. 49 zdanie drugie u.k.s.egz. (przed zmianą) przewidziano jedyne odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 45 ust. 2 w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela, złożony w okresie przewidzianym w tym przepisie (por. np. uzasadnienie uchwały z dnia 4 sierpnia 2005 r., III CZP 51/05). Należy zaakceptować takie stanowisko, co prowadzi do stwierdzenia, że dokonywane wcześniej – wskazane przez Sąd Okręgowy – próby wykładni art. 49 ust. 2 u.k.s.egz., służące uzasadnieniu praktyki możliwości pobierania opłaty stosunkowej od dłużnika także w razie umorzenia egzekucji *ex lege*, nie mogą być uznane za uzasadnione w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 13 listopada 2004 r.

Reguła powiązania możliwości pobierania opłaty egzekucyjnej z wyegzekwowaniem świadczenia w toku egzekucji komorniczej wyeksponowana została także w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego dnia 17 maja 2005 r., P 6/04, w którym stwierdzono niekonstytucyjność art. 49 zdanie drugie i trzecie w związku z art. 45 ust. 2 u.k.s.egz. w brzmieniu sprzed dnia 13 listopada 2004 r., tj. do chwili wejścia w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. Skoro zatem zakwestionowana została możliwość pobierania w omawianym okresie opłat stosunkowych przez komornika w razie umorzenia egzekucji na wniosek wierzyciela, to tym bardziej brak podstaw prawnych do obciążania dłużnika takimi opłatami w przypadku umorzenia egzekucji z innych przyczyn, w tym – *ex lege* (art. 823 k.c.). Tracą także normatywny punkt oparcia wspomniane już ewentualne próby posługiwania się np. interpretacją *a simili* dla uzasadnienia rozszerzenia możliwych przypadków pobierania opłaty stosunkowej od dłużnika. Fakt obowiązywania *de lege lata* odmiennego stanu prawnego (art. 49 zdanie drugie i trzecie w nowym ujęciu) nie może być brany pod uwagę dla rozstrzygnięcia przedstawionego Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego, skoro ostatecznie została zakwestionowana sama myśl legislacyjna leżąca u podstaw redakcji tych przepisów.

W tej sytuacji należy stwierdzić, że komornikowi nie przysługiwało uprawnienie do pobrania opłaty przewidzianej w art. 49 zdanie pierwsze u.k.s.egz. w brzmieniu sprzed dnia 13 listopada 2004 r., jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed wejściem w życie ustawy z dnia 24 września 2004 r. i następnie umorzone na podstawie art. 823 k.p.c. bez wyegzekwowania żadnej kwoty. W związku z tym udzielono odpowiedzi na zgłoszone zagadnienie prawne, jak na wstępie.